

Szwarc, Andrzej

"Joachim Lelewel à Bruxelles de 1833 à 1861. Actes de colloque organisé les 17 et 18 avril 1986 par le Centre International Lelewel d'Etudes et d'Informations Historiques avec le parrainage de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université Libre de Bruxelles", red. Teresa Wysoklińska, (...)

Przegląd Historyczny 79/2, 410-411

1988

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

skiego, F. Sznajde i wielu innych, pojawiające się w inskrypcjach, uzasadniają trud wydawców z naddatkiem. Dziwić się raczej należy, że prace te podjęto tak późno i właściwie w trybie pracy społecznej. Warto wspomnieć też, że wydawcy tej cennej publikacji przewidują wykorzystanie zebranych materiałów w bardziej popularnej monografii cmentarzy wzorowanej na książce o nekropolu w Montmorency, opracowanej przez J. Skowronka i innych.

L. K.

Joachim Lelewel à Bruxelles de 1833 à 1861. Actes du colloque organisé les 17 et 18 avril 1986 par le Centre International Lelewel d'Etudes et d'Informations Historiques avec le parrainage de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université Libre de Bruxelles, red. Teresa Wysokińska, Stéphane Pirard, Bruxelles 1987, s. 286.

Życie, działalność polityczna i dorobek naukowy Joachima Lelewela były w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych naszego stulecia przedmiotem żywego zainteresowania historyków polskich; kolejne etapy badań przyniosły pełną bibliografię jego prac, edycje listów i dzieł, wreszcie parę monografii o różnym profilu — nie licząc wielu przyczynków. Nic dziwnego więc, że w przeciągu kilkunastu następnych lat ukazało się niewiele stosunkowo ważkich publikacji o „brukselskim samotniku”: obok wyeksploatowania źródeł zaznaczył się i pewien przesyt. Naturalną kolejną rzeczą tematyka lelewelowska powróciła w okresie obchodów 200 rocznicy urodzin wielkiego historyka w 1986 r., zaś obok okolicznościowych podsumowań zwrócono uwagę na nowe źródła i nowe pytania badawcze. Odbyły się m.in. sesje naukowe w Wilnie, Warszawie i Brukseli; echem tej ostatniej jest niniejszy tom. Zawiera on prócz przedmowy i dwóch okazjonalnych wystąpień 20 referatów i komunikatów, z czego dokładnie połowę przedstawili historycy polscy pozostałe zaś cudzoziemcy, zwłaszcza Belgowie. Nawet jeżeli osobno potraktować dwóch specjalistów dziejów Polski XIX w., Hansa Henninga Hahna i Daniela Beauvois, świadczy to o docenieniu Lelewela jako uczestnika polskiego i belgijskiego życia naukowego i politycznego. Taka właśnie jest myśl przewodnia referatów Hendrika Strypensa („Joachim Lelewel et le mouvement démocratique et libérateur en Europe”), Anne Morelli („Joachim Lelewel dans le contexte général de l'immigration en Belgique au XIXe siècle”) czy André Uyttebroucka („L'invitation de Leleweel au professorat à l'Univrsité Libre de Bruxelles (1834—1855)”.

Wśród pozostałych tekstów znalazły się ujęcia o charakterze ogólnym (Stefan Kieniewicz, „Portrait d'un savant et d'un politicien”; W. Zajewski, „Lelewel à son arrivée en Belgique. Portrait d'un politicien”) i bardziej szczegółowe. Należą do nich przyczynki D. Beauvois („1833 — Lelewel expulsé de France. Témoignages et documents”) i A. F. Grabskiego („Joachim Lelewel et Karl Marx”) zawierające analizę nowo odnalezionych archiwaliów lub próbę niebanalnej interpretacji źródeł dobrze znanych. W wydawnictwie niniejszym — w przeciwieństwie do wielu podobnych — nie poskąpiono miejsca na przypisy a nawet aneksy źródłowe. Skorzystał z tego np. Francis Sartorius („Bruxelles et la Belgique durant les années 1830—1840, foyers de rayonnement de la démocratie polonaise”), wplatając w tekst swego artykułu dwa raporty agentów Metternicha z 1847 r. o Polakch w Brukseli, odnalezione przezeń w archiwum wiedeńskim. Zostały one zestawione z korespondencją dyplomatów belgijskich na

ten sam temat. Materiały te świadczą nie tylko o „ciężarze gatunkowym” polskich demokratów w Brukseli w przededniu Wiosny Ludów, którzy kontaktowali się (co podkreśla nie tylko ten autor) z Marksem i Engelsem. Są one dowodem, że liczyły się z nimi i obawiały się ich (czasami przesadnie) europejskie sfery konserwatywne.

Wśród tekstów traktujących o poglądach naukowych Lelewela niektóre (A. F. Grabski, Andrzej Wierzbicki, „J. Lelewel et la science historique de son temps”; Joan S. Skurnowicz, „Lelewel, history, and the creation of a Polish tradition”) prezentują także jego zapatrywania polityczne rzutu na oceny przeszłości zawarte w jego pracach (słuszniej byłoby może mówić o sprzężeniu zwrotnym między lewewelowską koncepcją przeszłości Słowian a jego ideałami politycznymi). Grabski i Wierzbicki dowodzą sugestywnie, że ową wizję przeszłości i wyobrażenia o przyszłym społeczeństwie więcej łączyło z „socjalizmem rosyjskim” à la Herceń niż z historiozofią zachodnioeuropejską, nawet tą demokratyczną i lewicową. *Nota bene* w tomie odczuwa się brak szkicu o oddziaływaniu teorii gminowładztwa na programy i ideologię polskiej lewicy emigracyjnej. Ślady takiego wpływu są wyraźne i na ogół znane; warto by jednak zestawzić je, wskazując przy tym na wulgaryzację i przekształcenia jakim ulegała koncepcja wielkiego historyka. Praca taka zasługiwałaby na poparcie Centrum Lelewelowskiego w Brukseli, którego staraniem ukazała się niniejsza książka i które zapowiada dalsze konferencje i sympozja dotyczące historii Polski.

W ostatniej grupie artykułów rozważa się zasługi autora „Polski, dziejów i rzeczy jej” na polu nauk pomocniczych historii (S. K. Kuczyński, „La contribution de Lelewel au développement des sciences auxiliaires de l'histoire”; A. Van der Essen, „Apport de Lelewel dans le domaine de l'histoire et de la géographie”; M. Colaert, „Lelewel numismate”; C. Lemaire, „Lelewel et le cabinet des médailles de la Bibliothèque Royale”). Całość wydano szybko i efektownie, choć tu i ówdzie znaleźć można błędy drukarskie w tytułach polskich prac przytaczanych w przypisach. Tom wzbogacają ilustracje przedstawiające brukselskie leleweliana.

A. S.

Marek Zagórniak, *Wokół neorenesansu w architekturze XIX w. Podstawy teoretyczne i realizacja*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, 854, Prace z historii sztuki, z. 18, Kraków 1987, s. 180.

Nakładem Wszechnicy Jagiellońskiej ukazała się drukiem praca doktorska traktująca o „renesansie renesansu”, jak sam to przytoczył autor, w architekturze zeszłego stulecia. Poczawszy od oświeceniowego nawrotu ku antykowi, zwanego klasycyzmem, architekci i inni artyści sto kilkadziesiąt lat później sięgali do skarbca wcześniejszych stylów i kierunków w sztuce. W wieku XIX dominował z pewnością neogotyck, styl „uduchowiony”, odpowiadający epoce romantyzmu i powrotu ku religijności. Ten właśnie prąd skupiał na sobie i skupia nadal, uwagę większości badaczy historyzmu w sztuce zeszłego stulecia. Jakby w jego cieniu pozostają neoromanizm, neobarok czy neorokoko, a nawet neorenesans. Temu ostatniemu poświęcił swoją pracę Marek Zagórniak, w szczególności podejmując zagadnienie teoretycznej podbudowy powstałych realizacji. Autor ograniczył swoje rozważania do europejskich krajów romańskich, Niemiec, Angli, dzisiejszego Beneluksu, monarchii Habsburgów, a także, co bardzo inte-